

Latinské „ikonostasy“? Pergula a lektórium ako most k Bohu (Diel druhý)

Lucia Laudoni

24. mája 2021 ✚ Kultúra

I. diel

Hranice nemusia vždy rozdeľovať. Môžu aj spájať. Dôkazom toho sú ranokresťanské oltárne steny, ktoré vo svojej intimite spájajú klérus s oltárom a oltár s nebom.

Post schisma však v latinskej Európe pod egidou pápeža došlo k premene archaickej *perguly* (u Grékov *templonu*) na vyvýšené čítacie pulty. Ambony siahajúce až kamsi do nebies. Oltárne steny prvého kresťanského tisícročia však neslúžili na lektúru z Písma.

Malebná kaplnka zasvätená prvému biskupovi Padovy svätému Prosdocimovi (Sacello di San Prosdocimo) so zachovanou pergulou.

Zdroj: [pinterest.com](https://www.pinterest.com)

Predstavme si spojenie *perguly* a kazateľnice. Na tieto vysoké chóry (v španielčine sa vžilo pomenovanie *coro alto*) zvyčajne viedli dve postranné schodiská a na hornej ochodzi nechýbala balustráda. Z bohato zdobenej ochodze, ktorá v gotickom období pribudla nad konštrukciu pôvodnej *perguly*, sa rozliehali perikopy zo Svätého Písma. Oproti *pergulám*, na vrchnú časť ktorých sa nedalo fyzicky vystúpiť, ide o nemalú inováciu.

Francúzi zaviedli pre vysoké chóry termín *jubé*. „Narodil sa“ z latinskej formulky, ktorou diakon prosí celebranta o požehnanie zvestovať Božie slovo: „*Iube* (v stredovekej konvencii *jube*) *Domine benedicere*.“

Jubé z dreva v kostolíku v bretónskej obci Le Faouet.

Zdroj: wikipedia.org

V súčasnosti jediným parížskym príkladom *sui generis* je jubé v kostole svätého Štefana na kopci (Saint-Étienne-du-Mont). Vyniká majstrovským schodiskom a harmóniou medzi gotickými a renesančnými prvkami. Sochársku výzdobu jubé má „na svedomí“ Pierre Biard starší.

V tomto chráme odpočíva fyzik a filozof Blaise Pascal, pre ktorého bola viera najčistejším sklíčkom v mikroskope vedy.

Parížsky kostol svätého Štefana na kopci bol pôvodným domovom ostatkov patrónky Paríža svätej Genovévy, dnes púta pozornosť zachovaným vysokým chórom.

Zdroj: unjourdeplusaparis.com

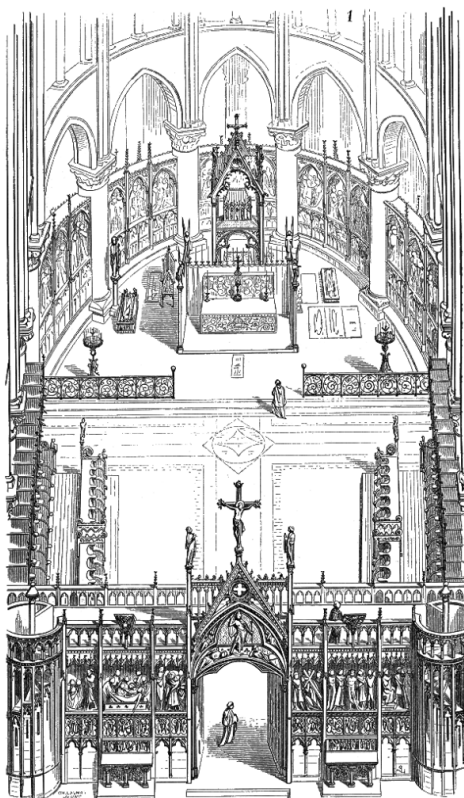
V nemecky hovoriacom prostredí sa etabloval termín *Lettner*, ktorý je skomoleninou neskorolatinských výrazov *lectrum* a *lectorium* (lektórium, čítací pult). Kantilácia evanjeliovej zvesti z najvyššieho bodu „ikonostasu“ (*nota bene*, nepresnosť tohto termínu pri aplikácii na západný liturgický úzus si dobre

uvedomujeme, pojem ikonostas používame kvôli zaužívanej vizuálnej predstave) musela pôsobiť veľmi sugestívne.

Pred lektóriom (*Lettner*, *jubé*) stál laický takzvaný krížový oltár určený na omšu pre ľud. To spôsobilo, že v chráme paralelne prebiehali dva liturgické poriadky: oficiálna liturgia kléru za lektóriom a modlitba ľudu pred laickým oltárom.

Krajina Panny orleánskej dala stredovekej latinskej liturgii fenomén *prône*. Fenomén, ktorý by bez *jubé* (v zmysle vysokého chóru) možno neexistoval. O čo vlastne išlo? *Prône* boli reťazou rôznych modlitieb s alúziami na evanjeliové čítania doplnené o výklad kréda a invokácie *Kyrie eleison*, nie nepodobné byzantským ekténiám, sériám prosieb a invokácií za rôzne potreby tela i ducha.

Tieto paraliturgické formuly ľud prednášal Bohu pred lektóriom nezávisle na prebiehajúcej omši. Liturgický akt Cirkvi bol – *proh dolor!* – redukovaný na kulisu, ktorá sprevádzala súkromnú modlitbu – čo pochopiteľne viedlo do slepej uličky. V potridentskom období sa podarilo eliminovať duálnu prax spojenú s modlitebným cyklom *prône*, ktorý stratil svoj paraliturgický význam. *Prône* sa stali účinnou katechetickou a didaktickou pomôckou.

Takto malo vyzeráť jubé v slávnej katedrále Notre-Dame, v pôvodnom pláne sa s výstavbou tradičnej oltárnej steny obohatenej o ambon počítalo.

Zdroj: wikipedia.org

Katolícka odpoveď na reformáciu priniesla nástup emotívnej barokovej estetiky a spolu s ňou aj túžbu, ktorá je transcendentálnemu byzantskému srdcu cudzia. Túžbu Božieho ľudu, nositeľov všeobecného kráľovského kňazstva, dovidieť na oltár počas celej bohoslužby a observovať minuciózne rituálne detaily omše Pia V. *Tridentinum* však nikde explicitne nenariaďuje, že *jubé*, lektóriá a paleokresťanské *perguly* sa musia zbúrať.

Latinské svedomie sa pýta spolu so svätým Bernandom z Clairvaux: „*Numquid Patribus doctiores aut devotiores sumus?*“ Sme vari zbožnejší a múdrejší, ako otcovia, keď si uzurpujeme právo šliapať po dedičstve predkov a zavádzať v Cirkvi nové poriadky? Ustanovenia otcov majú v očiach svätého Augustína validitu zákona: „*Instituta maiorum pro lege tenenda sunt.*“

Bolo však jasné, že funkcia gotického vysokého chóru už dávno nekorešpondovala s teologickým posolstvom starolatinských *pergúl*. Tie predsa neboli čítacím pultom, ale strážcom dôstojnosti oltára.

Bazilika svätej Eufémie v Grado (Friuli) približne do roku 1700 disponovala “latinským ikonostasom” (pergula s ikonami a centrálnou kalváriou).

Zdroj: luceortodossamarcomannino.blogspot.com

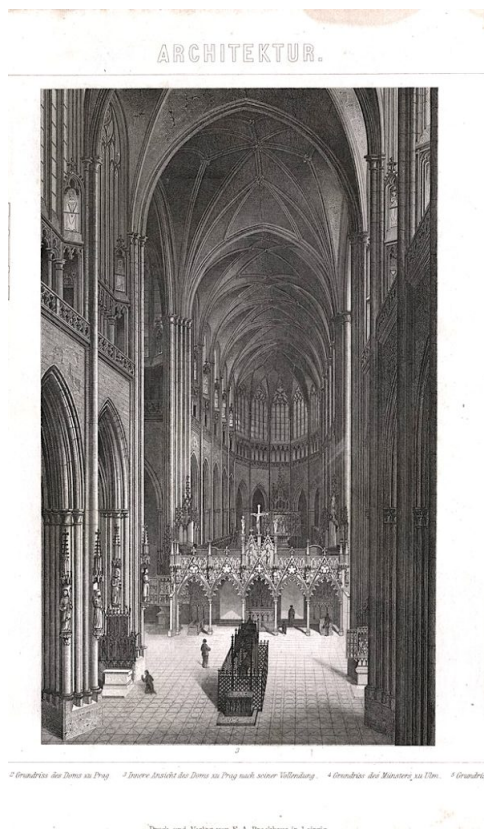
Interiér toho istého chrámu po odstránení ikonostasu.

Zdroj: <http://luceortodossamarcomannino.blogspot.com>

Želal si Tridentský koncil takýto radikálny zásah do sakrálnej architektúry? Odpoveď znie – nie! Kto teda otvoril dvere „ambonoklazmu“? Prvými „ambonoklastami“ (ničiteľmi vysokých chórov a *pergúl*, tejto spoločnej liturgickej ruky Východu a Západu) boli talianski Mediciovci. Cosimo de' Medici v roku 1565 inicioval demoláciu *tramezzi* (chórových stien) z mendikantských chrámov Santa Maria Novella a Santa Croce vo Florencii. Žiaľ, mnohí magnáti financovali barokových architektov nie kvôli láske k Bohu, lež kvôli prezentácii vlastného spoločenského statusu.

Vo frankofónnych a nemeckých oblastiach sa diela skazy zhostili aj protestanti. *Jubé* v kostole svätého Jána v Lyone už v roku 1562 zdemolovali protestantskí hugenoti, no v roku 1585 bolo opäť postavené. A opäť zničené...

Lektórium v Chráme svätého Víta v Prahe.

Zdroj: archív autorky článku L. Laudoni

Impozantné lektóriá mali v komparácii s niekdajšími *pergulami* ešte jednu zvláštnu funkciu: oddelenie východného chóru od kostolnej lode v kolegiálnych a kapitulných chrámoch umožňovalo kanonikom, aby sa v laviciach (*stally*) za lektóriom mohli nerušené modliť ofíciom. Oltárna bariéra im zabezpečovala pokoj, priestor a súkromie.

V nových barokových kostoloch, ktorých ideovým „vlajkonosičom“ bol *Il Gesù* v Ríme, sa lektóriá ani perguly už nestavali. Aby sa zachoval delimitačný prvok medzi *fanum* a *profanum*, pristúpilo sa k budovaniu nízkych balustrád s brámkami (*cancelli*), ktoré nadobudli nádhernú liturgickú symboliku: slúžili na distribúciu Eucharistie komunikantom na kolenách. V angličtine im prischol priliehavý názov *communion rail*.

Oltárna mriežka nadväzuje na starobylé *pluteum* v ranokresťanských oázach viery, jej zachovanie je preto – v otázke (dis)kontinuity tradície – *res permagni momenti*. Vecou zásadného významu.

Oltárna mriežka – kompromis medzi pergulou, gotickým vysokým chórom a ranokresťanským pluteom.

Zdroj: mundabor.wordpress.com

Na Britské ostrovy ruka baroka príliš nedočiachla, domovské právo tu stále mala gotika importovaná z krajiny galského kohúta. Niektoré anglikánske chrámy sa môžu popýšiť špecifickou variáciou latinskej *perguly*, ktorej Angličania nepovedia inak, než *rood screen*.

V anglosaskej kultúre sa pod pojmom *rood cross* skrýval triumfálny kríž. Anglické gotické *perguly* bývali zakončené veľkým krížom, ktorý vzbudzoval dojem, akoby človek stál priamo pod Kalváriou. Podľa víťazného kríža tieto steny (ostrovne formy kontinentálnej *perguly*) dostali meno *rood*.

Aj napriek tomu, že anglikánska cirkev bola imúnna voči dejinnej ceste európskeho postridentského katolicizmu, aj ona sa krížových oltárnych stien na mnohých miestach postupne vzdala. Na vlastnú škodu.

Saint Birinus Church v britskom meste Dorchester-on-Thames s kalváriou (po anglicky rood).

Zdroj: zephyrinus-zephyrinus.blogspot.com

Nik nespochybňuje legitimitu architektonického vývoja, no myšlienka obnovy oltárnych prepážok v intenciách ranokresťanskej *perguly* vôbec nie je scestná. *Rood screens* používajú viaceré anglikánske komunity, ktoré akceptujú katolícke *professio fidei* a patria do jurisdikcie pápeža.

Platí to o chráme svätého Egídia (St. Giles) v anglickom mestečku Cheadle, ktorý patrí do spoločenstva katolíckej Cirkvi, ale čerpá z liturgického a umeleckého dedičstva *Church of England*. Vráťane oltárnej steny *rood screen*.

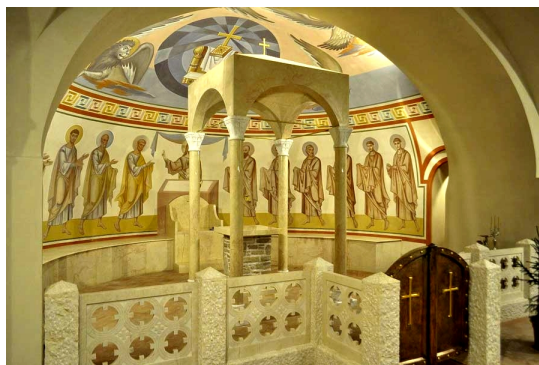

Chrám svätého Egídia v Cheadle s oltárnou stenou.

Zdroj: victorianweb.org

Kde ešte nájdeme oltárne steny latinského typu? Existencia pravoslávnych (ergo s rímskym pápežom neunifikovaných) farností západnej tradície, ktoré sú v kánonickej jednote s rodinou pravoslávnych miestnych Cirkví (patriarcháty Antiochie a Moskvy), je mimoriadne zaujímavým liturgickým fenoménom. Cieľom pravoslávneho hnutia známeho pod anglickým názvom *Western Rite Orthodoxy* je vrátiť do života, spiace, nie však mŕtve (!) archaické formy latinských liturgií z dôb pred tridentskou kodifikáciou, *exempli gratia*, ambroziánsky rítus, anglický *Sarum* či galikánsku liturgiu svätého Germana Parížskeho. Tieto *ordines* sa pravidelne celebrujú s požehnaním lokálnych pravoslávnych hierarchov.

V niektorých pravoslávnych chrámoch západných obradov (plurál je namieste, pretože neexistuje jediný západný, ale ani jediný východný rítus) sa zavádza do praxe aj *pergula* (*templon*). V krypte Feodorovského soboru v Petrohrade (určenej pre ambroziánsky obrad) sa pristúpilo k inštalácii zaujímavého nízkeho plutea s oltárom s baldachýnom (*ciborium*). Spodný chrám (v anglickej literatúre *lower church*) petrohradskej pravoslávnej katedrály s ikonografiou z roku 2012 a 2013 je harmonickou apoteózou románskeho umenia a dôkazom, že aj v modernej dobe sa dajú budovať svätostánky v plnej konkordancii s Tradíciou.

Krypta Feodorovskej pravoslávnej katedrály v Petrohrade je poctou latinskému ambroziánskemu duchu.

Zdroj: orthodoxartsjournal.org

V zahraničí, najmä v Nemecku, vo Francúzsku a v Zámorí, existujú „latinsko-obradné“ pravoslávne farnosti, v ktorých sa (s miernymi modifikáciami, s vloženou epiklézou a s použitím kvaseného chleba) celebruje tradičná, takzvaná tridentská omša. V pravosláví žije pod názvom Liturgia svätého Gregora Veľkého.

Tieto cirkevné obce zvyčajne používajú tradičnú oltárnu mriežku, no niekedy na ňu umiestňujú ikony. Prax latinskej Cirkvi prvého kresťanského tisícročia sa v orthodoxnom prostredí (žiaľ, nie na Slovensku) teší veľkej úcte a záujmu, nevynímajúc ani sakrálnu architektúru.

Taliančina pozná pre oltárne steny ešte jedno sympatické pomenovanie: *pontile*, premostenie, mólo. Aby sme neupadli do umelého archeologizmu (či už na katolíckej alebo na pravoslávnej strane), treba si pamätať, že *pluteum*, *pergula*, *templon*, *jubé*, *rood screen* alebo baroková oltárna balustráda majú byť skutočným mostom do neba (*pons*, po taliansky *ponte*), a nie liturgickou priepasťou.

Nesmú rozdeľovať, ale spájať. Približovať nás k mystériu nebeskej liturgie, ku kráse a velebe oltára. Prípadná obnova nech je mostom, ktorý vedie k Bohu.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/latinske-ikonostasy-pergula-a-lektorium-ako-most-k-bohu-diel-druhy/>